

Założenia do ustawy o języku migowym

Do konsultacji międzyresortowych przekazane zostały założenia do ustawy o języku migowym.

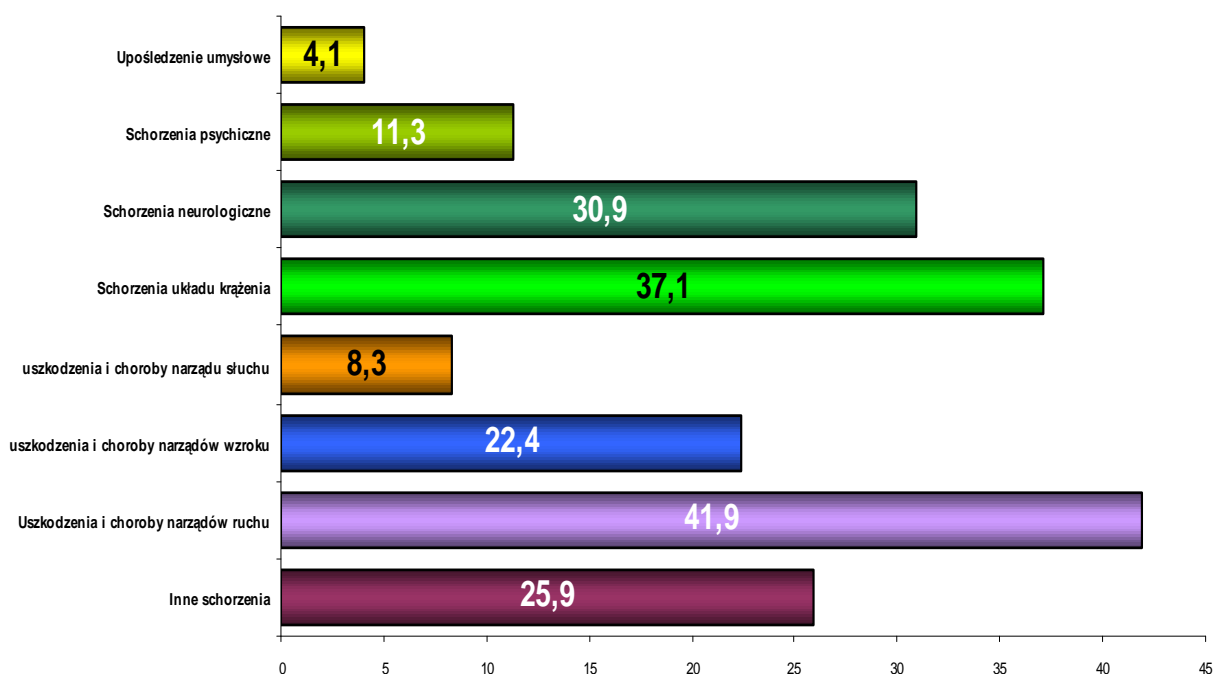
Na konieczność przyjęcia ustawy regulującej uprawnienia wszystkich osób wymagających wsparcia w komunikowaniu się, wskazał w swoim exposé Premier Donald Tusk. Zgodnie z założeniami wsparcie takie powinno zostać skierowane do osób potrzebujących niezależnie od tego, jaki sposób komunikowania się uznają one za najbardziej odpowiadający.

Oznacza to konieczność realnej możliwości egzekwowania swoich uprawnień osobom posługującym się Polskim Językiem Migowym (PJM), Systemem Językowo – Migowym (SJM), Sposobem komunikowania się osób głuchoniewidomych (SKOGN) lub innymi środkami wsparcia komunikowania się.

I. Wstęp

Jak wynika z Badania stanu zdrowia ludności Polski osoby niepełnosprawne z powodu stanu narządu słuchu stanowią 8,4% ogółu zbiorowości osób niepełnosprawnych.

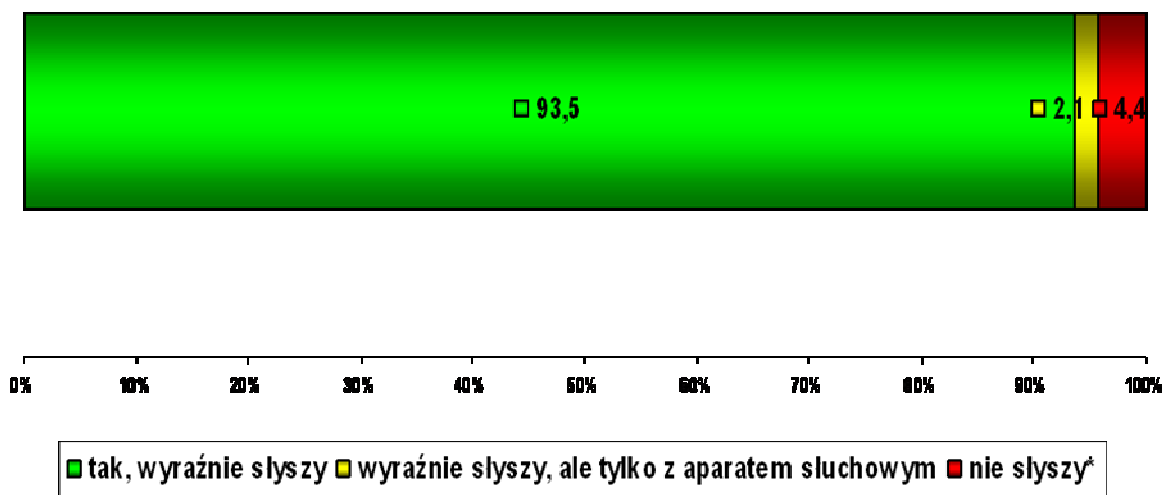
Osoby niepełnosprawne w wieku 15-59 lat według rodzajów schorzeń

Źródło: Badanie stanu zdrowia ludności Polski, GUS 2004 r.

To samo badanie wskazuje że aż 6,5% osób niepełnosprawnych w wieku 20-59 lat nie słyszy, z czego 4,4% nie jest w stanie uczestniczyć w rozmowie nawet po zaopatrzeniu w aparat słuchowy.

**osoby niepełnosprawne w wieku 20-59 lat wg sprawności słuchu na podstawie
możliwości słyszenia rozmowy z jedną osobą**

Źródło: Badanie stanu zdrowia ludności GUS, 2004 r

Według szacunkowych danych PZG ok. 40 tys. osób niesłyszących w komunikowaniu używa różnych form języka pozawerbalnego. Ich świat jest światem słabo dostępnym dla osób słyszących. Jednocześnie osoby takie szczególnie narażone są na wykluczenie społeczne z powodu trudności w codziennym komunikowaniu się z otoczeniem.

Osoby głuche, głuchoniewidome, niesłyszące, niedosłyszące i słabosłyszące doświadczają ograniczeń w komunikowaniu się, które mogą być zniwelowane przez zapewnienie odpowiedniego wsparcia,

mającego na celu wyrównanie szans tych osób uczestniczenia w życiu społecznym i w zakresie osobistego rozwoju.

Sytuacja osób, które postrzegają się jako Głusi, porównywalna jest z sytuacją mniejszości językowej, stąd ogromne znaczenie ma sposób, w jaki postrzeganie są te osoby i ich problemy w świadomości społecznej.

Rolą państwa jest zapewnienie realizacji szczególnych potrzeb osób niepełnosprawnych, zgodnie z założeniem racjonalnego dostosowania.

Stąd konieczna jest ustawowa regulacja dotycząca uprawnień wszystkich osób wymagających wsparcia w komunikowaniu się, bez względu na to, jaki sposób komunikowania się uznają one za najbardziej im odpowiadający.

Oznacza to konieczność zapewnienia realnej możliwości egzekwowania swoich uprawnień osobom posługującym się Polskim Językiem Migowym (**PJM**), Systemem Językowo–Migowym (**SJM**), Sposobem komunikowania się osób głuchoniewidomych (**SKOGN**) lub innymi środkami wsparcia komunikowania się.

Taka możliwość może być zapewniona jedynie poprzez ustawowo zagwarantowanie:

- 1) właściwej obsługi z użyciem **PJM, SJM i SKOGN**, a także innych środków komunikowania się w kontaktach obywateli z instytucjami publicznymi,
- 2) wykorzystania nowoczesnych środków komunikowania się tam, gdzie do załatwiania spraw obywatele słyszący korzystają z połączeń telefonicznych,
- 3) kształcenia w zakresie języka migowego, sposobów komunikowania się stosowanych przez osoby głuchoniewidome,
- 4) ułatwienia dostępu do informacji w przekazie telewizyjnym i radiowym, zapewnienie innych środków wspierania komunikowania się.

Taką gwarancję powinna zapewnić *ustawa o języku migowym i innych środkach wspierających komunikowanie się*.

II. Kluczowe zasady regulacji

Prace nad *ustawą o języku migowym i innych środkach wspierających komunikowanie się* powinny uwzględniać dwie fundamentalne zasady, których przestrzeganie stanowi gwarancję osiągnięcia zakładanych celów nowej regulacji.

1. Zasada swobodnego wyboru

Wybór metody komunikowania się osoby niesłyszącej, niedosłyszącej i głuchoniewidomej jest jej wyłącznym i niezbywalnym prawem. Powinna ona mieć prawo w szczególności do dwujęzycznego wychowania w rodzinie, przedszkolu i procesie edukacji szkolnej.

W przypadku osoby niepełnoletniej o jej sposobie komunikowania się muszą decydować wyłącznie jej rodzice (opiekunowie prawni) oraz ta osoba.

Elementem prawa swobodnego wyboru jest prawo do informacji, już na etapie diagnozy, na temat wszystkich dostępnych sposobów komunikowania się oraz środków wspierania komunikowania się i związanych z nimi metod rehabilitacji.

2. Zasada zachowania wypracowanych dobrych praktyk

Konieczne jest zachowanie istniejących dobrych praktyk wypracowanych przez podmioty zapewniające:

- szkolenie w zakresie języka migowego,
- obsługę ludności w języku migowym i z użyciem środków wsparcia komunikowania się,

a także upowszechnianie nauki języka migowego i innych sposobów komunikowania się wśród osób zatrudnionych w oświacie, szkolnictwie wyższym i instytucjach prowadzących politykę społeczną.

III. Zakres podmiotowy i przedmiotowy regulacji

1. Podstawowe definicje

Nowa *ustawa o języku migowym i innych środkach wspierających komunikowanie się* powinna wprowadzić definicje podstawowych pojęć, w tym definicję „**osoby uprawnionej**”, „**sposobów komunikowania się osób uprawnionych**” oraz definicję „**środków wspierających komunikowanie się osób uprawnionych**”.

1.1. Za **osoby uprawnione**, w rozumieniu ustawy, należy uznać osoby głuche, głuchoniewidome, niesłyszące, niedosłyszące i słabosłyszące.

Ustawa powinna także odnosić się do szczególnych uprawnień członków ich rodzin, osób wspólnie zamieszkujących gospodarstwo domowe, a także innych osób i podmiotów – w zależności od częstości, intensywności i charakteru kontaktów z osobą głuchą, głuchoniewidomą, niesłyszącą, niedosłyszącą, słabosłyszącą.

1.2. Ze względu na funkcjonowanie w Polsce dwóch systemów komunikowania się, postrzeganych w uproszczeniu jako języki migowe, konieczne jest szczegółowe zdefiniowanie ich i wyjaśnienie różnic między nimi.

Polski Język Migowy (PJM) jest podstawowym środkiem komunikowania się tych osób, które uważają go za taki środek.

Polski Język Migowy to system komunikacyjny nabywany w sposób naturalny przez dziecko głuchych rodziców. Język ten jest pełnoprawnym językiem naturalnym, wykazującym cechy charakterystyczne dla każdego języka tj. znakowość, arbitralność, dwuklasowość, produktywność. Ma on wymiar historyczny.

System Językowo - Migowy (SJM) jest natomiast dwukanałowym środkiem komunikowania się wykorzystującym język foniczny (mowę dźwiękową) z wyraźną artykulacją oraz równoległy przekaz znaków migowych odpowiadających poszczególnym wyrazom.

SJM wykorzystuje gramatykę języka polskiego, a znaki migowe zaczerpnięte z języka migowego stanowią ilustrację wypowiedzi słownej. Ta "ilustracja migowa" nosi nazwę **języka miganego** i nie występuje samodzielnie, lecz jedynie razem z językiem fonicznym, który stanowi podstawową bazę systemu językowo-migowego. System językowo-migowy jest wykorzystywany jako środek porozumiewania się osób uprawnionych, w szczególności tych, dla których pierwszym językiem jest polszczyzna foniczna.

Dwujęzyczne wychowanie w odniesieniu do dziecka niesłyszącego, to stworzenie warunków do nauki języka migowego PJM i języka

polskiego w piśmie i mowie. Osoba niesłysząca jako dorosła ma prawo wyboru języka, którym chce się posługiwać.

Za **sposoby komunikowania się osób głuchoniewidomych (SKOGN)**

uważa się:

- kreślenie liter na dłoni,
- alfabet Lorma oraz inne systemy przekazu liter i innych znaków pisarskich za pomocą dotykania umownych punktów oraz kreślenia linii na dłoni,
- alfabet palcowy oraz znaki języka migowego odbierane dotykiem

1.3. Za **środki wspierające komunikowanie się** osób głuchych, głuchoniewidomych, niesłyszących, niedosłyszących i słabo słyszających uważa się:

- aparaty słuchowe,
- stosowanie systemów FM wspomagających słyszenie przy wykorzystaniu aparatów słuchowych,
- przesyłanie krótkich wiadomości tekstowych (SMS) w telefonii stacjonarnej oraz komórkowej,
- przesyłanie faksów,
- przesyłanie listów poczty elektronicznej (e-mail),

- stosowanie komunikatorów internetowych umożliwiających prowadzenie rozmowy on-line za pomocą tekstu pisanego lub przekazu znaków języka migowego jako obrazu video,
- serwisy internetowe dostosowane do potrzeb i możliwości funkcjonowania osób z dysfunkcją wzroku oraz słuchu,
- przekaz telewizyjny z wykorzystaniem napisów, audiodeskrypcji i audiosubtitlingu.

2. Minimalny zakres przedmiotowy regulacji

2.1. Ustawa powinna precyzyjnie określać uprawnienia osób głuchych, głuchoniewidomych, niesłyszących, niedosłyszących i słabosłyszących w kontaktach z administracją publiczną i służbami ratowniczo - interwencyjnymi.

Do tych uprawnień należy zaliczyć:

- 1) dostęp do obsługi przez tłumacza języka migowego (PJM i/lub SJM) bądź pracownika posługującego się PJM i SJM, przez tłumacza – przewodnika akredytowanego przez Towarzystwo Pomocy Głuchoniewidomym, bądź pracownika przeszkolonego w wykorzystaniu sposobów komunikowania i technik poruszania się osób głuchoniewidomych,

- 2) możliwość komunikowania się elektronicznie i za pomocą wiadomości tekstowych, faksu, stron internetowych przystosowanych do potrzeb i możliwości obsługi przez osoby głuche, głuchoniewidome, niesłyszące, słabosłyszące.

2.2. Z uprawnieniami łączą się obowiązki organów administracji publicznej i służb ratowniczo – interwencyjnych w zakresie realizacji szczególnych potrzeb osób uprawnionych w zakresie komunikowania się. Zasadne jest wskazanie w ustawie szczegółowej procedury realizacji uprawnień, określającej m. in.

- 1) **sposób i termin zawiadamiania instytucji o potrzebie skorzystania z usług tłumacza PJM lub SJM, pracownika przeszkolonego w wykorzystaniu sposobów komunikowania i technik poruszania się osób głuchoniewidomych lub tłumacza – przewodnika (pisemnie, faksem, pocztą elektroniczną, SMS-em nie później niż 3 dni robocze przed zamierzonym terminem załatwiania sprawy z potrzebną pomocą tłumacza),**
- 2) **zasady postępowania w przypadkach nagłych i w kontaktach osoby uprawnionej ze służbą ratowniczo – interwencyjną (możliwość skorzystania z alarmowego numeru telefonu przez wysłanie SMS-a). Każdy organ administracji publicznej poza numerem telefonu stacjonarnego powinien posiadać numer telefonu**

pozwalający osobom uprawnionym na wysyłanie zapytań (z podaniem nazwiska/ numeru sprawy) i uzyskiwanie odpowiedzi przez SMS, publikowany w siedzibie tej instytucji, na jej stronie internetowej i na wszystkich drukach zawierających dane teleadresowe instytucji. Rozwiązaniem możliwym do przyjęcia jest wyznaczenie przez organ administracji publicznej jednego stałego dnia w tygodniu na załatwianie spraw za pomocą tłumacza języka migowego.

2.3. Konieczne jest również wprowadzenie **zachęty dla pracowników organów administracji i służb ratowniczo – interwencyjnych** do podejmowania szkolenia w zakresie języka migowego oraz sposobów komunikowania się osób głuchoniewidomych w postaci dodatku do wynagrodzenia, przysługującego na zasadach analogicznych jak za znajomość języków obcych.

2.4. Bardzo istotną kwestią jest **zapewnienie dostępności** wszelkiego typu dokumentów – **formularzy, wniosków, instrukcji będących do pobrania w urzędach administracji publicznej, placówkach służby zdrowia, urzędach pocztowych** itp. dla osób głuchoniewidomych.

Ważne jest też, aby serwisy internetowe tych instytucji, zawierające wszelkiego typu dokumenty, były całkowicie dostępne dla tych osób.

W tym kontekście ważne jest też zapewnienie dostępności dla wyżej wymienionej grupy osób podpisów elektronicznych.

2.5. Kolejne zagadnienie wymagające regulacji ustawowej to **zapewnienie bezpłatnej nauki języka migowego i technik komunikacji osób głuchoniewidomych, na różnych poziomach**. Ze względu na ten rodzaj wsparcia niezbędne jest dokonanie odrębnego podziału uprawnionych do uzyskania tej pomocy.

Proponuje się podział na 4 następujące grupy, które miałyby prawo do bezpłatnej nauki **PJM** lub **SJM** lub niezbędnych sposobów komunikowania się osób głuchoniewidomych **SKOGN**, w określonym dla danej grupy wymiarze godzin:

- **Grupa I:** osoby głuche, głuchoniewidome, niesłyszące, niedosłyszące, słabosłyszące,
- **Grupa II:** członkowie rodzin osób wymienionych w z I grupy oraz osoby zamieszkujące z nimi wspólnie gospodarstwo domowe,
- **Grupa III:** specjaliści zajmujący się rewalidacją, rehabilitacją, kształceniem, wychowaniem i terapią osób z I grupy,

- **Grupa IV:** osoby zatrudnione w służbie zdrowia, pomocy społecznej, organach administracji publicznej, służbach ratowniczo – interwencyjnych oraz osoby prowadzące działalność konfesyjną.

2.6. Konieczne jest **określenie podmiotów uprawnionych do prowadzenia szkolenia w zakresie PJM i SJM.** Proponuje się, aby szkolenie w zakresie języka migowego prowadziły:

- Polski Związek Głuchych i inne organizacje osób uprawnionych lub działających na ich rzecz,
- uczelnie wyższe,
- podmioty prowadzące działalność konfesyjną,
- oraz podmioty prowadzące działalność w formie szkół językowych na zasadach obowiązujących przy nauczaniu języków obcych. Oznacza to konieczność określenia standardów nauczania, które podmioty te powinny spełniać.

Niezbędne jest również określenie zasad potwierdzania znajomości PJM lub SJM przez te podmioty.

Analogiczne uregulowanie konieczne jest w przypadku nauczania i certyfikowania znajomości sposobów komunikowania się osób głuchoniewidomych, gdzie podmiotem wymienionym z nazwy,

jako organizacja reprezentatywna, będzie Towarzystwo Pomocy Głuchoniewidomym.

2.7. Konieczne jest także zapewnienie **prawa do bezpłatnego korzystania z usług tłumacza języka migowego oraz tłumacza-przewodnika** nie tylko w urzędach i różnych instytucjach – tj. w sposób doraźny, ale **również w sposób określany przez samą osobę uprawnioną (roczny wymiar bezpłatnych usług).**

2.8. Dla wyrównania szans pełnego uczestnictwa w życiu społecznym osób głuchych, głuchoniewidomych, niesłyszących, niedosłyszących i słabo słyszących **konieczne jest wprowadzenie szczegółowych regulacji dotyczących przekazu telewizyjnego, określającej minimalny czas emisji programów w wersji dostosowanej do potrzeb osób uprawnionych**, czyli w tłumaczeniu na PJM, SJM, z napisami, z wykorzystaniem audiodeskrypcji oraz i audiosubtitlingu.

Nadawcy telewizyjni, posiadający koncesję do nadawania na terenie całego kraju, powinni zostać obłożeni obowiązkiem zapewnienia przekazu w formie dostępnej dla osób niesłyszących i głuchoniewidomych, czyli z tłumaczem języka migowego oraz, napisami oraz audiodeskrypcją

i audiosubtitlingem w ciągu każdej doby, w określonym (rosnącym) wymiarze procentowym czasu antenowego, co najmniej:

- jednego głównego wydania wiadomości (programu informacyjnego),
- jednego filmu emitowanego między godzinami 16.00 a 24.00
- jednego programu publicystycznego emitowanego między godzinami 16.00 a 24.00.

IV. Rada Języka Migowego

Ustawa o języku migowym i innych środkach wspierających komunikowanie się powinna również ustanowić organ kompetentny w zakresie:

- 1) określania standardów **PJM, SJM i SKOGN**
- 2) określania standardów nauczania **PJM, SJM i SKOGN**
- 3) rozstrzygania wątpliwości wynikających z praktyki stosowania wyżej wymienionych systemów.

Takim organem powinna być działająca przy ministrze właściwym do spraw zabezpieczenia społecznego Rada Języka Migowego.

W skład Rady Języka Migowego powinni wchodzić specjaliści w zakresie **PJM, SJM i SKOGN**.

V. Status Tłumacza Języka Migowego

Ustawa o języku migowym i innych środkach wspierających komunikowanie się powinna systemowo uregulować status zawodowy tłumacza języka migowego oraz tłumacza-przewodnika osób głuchoniewidomych (niezbędne jest uznanie tłumaczy przysięgłych języka migowego za tłumaczy przysięgłych, a nie biegłych).

Równie ważne jest umożliwienie tłumaczom - przewodnikom osób głuchoniewidomych uzyskiwanie statusu przysięgłego tłumacza - przewodnika.

VI. Wdrożenie nowej regulacji

Przepisy *Ustawy o języku migowym i innych środkach wspierających komunikowanie się* powinny wejść w życie w dwóch etapach:

- **Etap I:** powołanie Rady Języka Migowego, ustalenie standardów PJM i SJM, wdrożenie systemu szkoleń w zakresie języka migowego i sposobów komunikowania się osób głuchoniewidomych oraz szkoleń tłumaczy - przewodników osób głuchoniewidomych, certyfikacja uprawnień tłumaczy języka migowego oraz tłumacza-przewodnika osoby głuchoniewidomej oraz wprowadzanie istniejących już i możliwych do wykorzystania rozwiązań technicznych w zakresie komunikowania się osób uprawnionych ze służbami publicznymi,
- **Etap II:** zapewnienie powszechnej dostępności obsługi obywateli we wskazanych (zobowiązanych) instytucjach i urzędach oraz służbach interwencyjno-ratunkowych w języku migowym.
Dotyczy to również sposobów komunikowania się osób głuchoniewidomych.